

**IK
JAN
CREMER**

'...faire de la prose sans le savoir.'

MOLIÈRE

'Wat is een held?

Iemand die straffeloos onvoorzichtig is geweest.'

W.F. HERMANS

'...a levelling, rancurous, rational sort of mind that never looked out of the eye of a saint or out of drunkards eye...'

WILLIAM BLAKE

Voor Jan Cremer & Jayne Mansfield

Situaties en personen, in mijn boek beschreven, komen uitsluitend voort uit mijn verbeelding. J.C.

**IENE
MIENE
MUTTE**

1

Ik werd geboren aan de vooravond van de tweede wereldoorlog. Die nacht mistte het. Er woei een gure wind, de straten waren leeg en Mamuszka haastte zich naar het ziekenhuis, onder haar arm een bundeltje inderhaast bij elkaar geraapte kleren. Het was een grote, roetzwarte fabrieksstad aan de Duitse grens waar ik ter wereld kwam. Er waren twee Duitse zusters bij de bevalling aanwezig en ik zou Adolf heten (die zelfde dag gaf Hitler een feest ter gelegenheid van zijn verjaardag in de Zwarte Bunker van de Adelaar). M'n moeder vond dat ik János moest heten, maar noemde mij naar mijn vader Jan (mijn vader was er niet, hij was op reis in Turkije en sliep tussen de geiten en Turkse boerinnen). Mijn sterreteken is Ram (ascendant Leeuw) zoals bijvoorbeeld Lenin, Landru, Jayne Mansfield, Chroestsjov en Vincent van Gogh. Stormweer kondigde mijn eerste levensdag aan en Mamuszka ging weer naar huis met onder de andere arm ik. Ons huis was kil en koud en ik werd met de blanke moederborst gevoed.

Een paar dagen later kregen wij een oude manke jood op bezoek, een waarzegger en toekomstvoorspeller en die zei tegen mijn moeder (nadat hij twee bakken koffie gedronken, m'n handen bekeken, m'n aars beroken en twee vingers in de lucht gestoken had): 'Het schepsel dat hier ternederligt werd geboren in goede welstand, om het volk een boodschap te brengen, zijn teken is Vuur, hij is geboren in de Zon, zijn leider is Mars, heersen zal hij en opgroeien tot Iets Groots.' Hij waarschuwde mijn moeder nog wel dat het opgroeien tot Iets Groots in goede banen geleid diende te worden, tekende nog de zodiak met mijn sterren, planeten en huizen en verdween na mij met een brandende sigaar onder de voetzool van mijn linkerbeen bevrijd te hebben van de duivels en ongunstige aspecten in de horoscoop.

Houtvuur verwarmde mij en korte tijd later (wat een vunzige streek) trok de vijand (de mof) het vaderland binnen, zonder waarschuwing of oorlogsverklaring, verraste onze mobiele strijdmacht en de generaals die in hun nest lagen te naaien of te pitten, en gooide alles plat. Bommenwerpers gierden over en joegen bommen in het zachte vlees. De moffen kwamen en stalen onze fietsen. En alles ging op de bon. De mensen aten brandnetels en bloembollen

en stookten koeiekeutels en paardestront in de kachel. Elektriciteit werd vervangen door carbid, aardappels werden in de schil gegeten, porselein knalde kapot in bombardementen, de boeren hadden vreten genoeg, de buren zaten in Drenthe op de hei, de moffen zongen Erika en in beide kampen zong men Lili Marlene, de Amerikanen vielen als mussen van het Normandische dak, de Nederlandse vloot werd in de zeebodem gestampt, onze grammfoonplaten vielen kapot, brandbommen vielen bij de fietsenmaker in huis, op het ziekenhuis werden grote rooie kruisen geschilderd, kolen worden gegapt, moffen worden verzopen, mitrailleurs ratelen (geen Nederlandse), *De Telegraaf* blijft de hele oorlog door uitkomen, in de katholieke kerken wordt gebeden om de Russen te laten komen, zes miljoen joden worden vermoord (waaronder Anne Frank) en vele joden vluchten naar Amerika, één derde van de vrouwelijke bevolking naait met de bezetter, de koningin zit in Engeland, prins Bernhard probeert met een mitrailleur vanuit zijn paleistuin vijandelijke vliegtuigen neer te halen, arbeiders worden naar Duitsland gedeporteerd, luchtalarms en sirenes jagen de mensen in portieken en schuilkelders, de dappere burgers luisteren naar radio-Oranje, verborgen onder trap of vloerkleed, de helft van de Nederlanders is fout, de andere helft van de Nederlanders is niet fout, Engelse spionnen worden boven Nederlands gebied gedropt en meteen ingeblikt, kinderen likken de soepketels bij de gaarkeukens leeg, wie met de mof neukt krijgt een blikje Eisbein, onze hond wordt vermist en we vinden dagen later afgekloven botten bij de slager, zes joodse mannen zitten bij ons op de zolder in de schuur (na de oorlog vinden wij een schoendoos met gele sterren), het verzet steekt de kop op en ik leer poepen op 'n potje.

2

De stad waar ik geboren werd bestaat uit fabrieken, boeren en rook. Overdag was het in de straten doodstil, iedereen werkte in de fabrieken, alleen wat vrouwen liepen over straat en het was er altijd rotweer. Mijn moeder voelde zich eenzaam en verlaten toen mijn vader maandenlang wegbleef, onrustig zwervend, en omdat zij geen woord Nederlands sprak vertrok zij, toen zij mij naar haar vagina voelde zakken, om bij een Russische schoolvriendin te bevallen. De

man van haar vriendin ging pleite en de vriendin zelf vluchtte hals over kop naar Boedapest. Mijn moeder bleef alleen achter omdat ik eerdaags moest komen. Zij stuurde een kaartje poste-restante naar mijn vader in Istanboel, maar die schreef haar terug dat ze weer naar de Hoofdstad moest gaan omdat hij niet in een tiefus-stadje wilde wonen. Toch werd ik er geboren. Ik woonde er gelukkig maar enkele jaren. Mijn moeders familie, een oud-adellijk geslacht, Magyaren van Russische afkomst, schreef herhaaldelijk naar mijn moeder om direct weer terug te komen, mij mee te nemen en mijn vader en Nederland dood te laten vallen. Maar ze weifelde, hield van mijn vader, en toen ze wél terug wilde, waren de grenzen gesloten, en was zij gedoemd een groot deel van haar nog jonge leven te slijten in een kaal, koud, rottig kikkerlandje waarvan zij zelfs niet eens de taal sprak.

Af en toe 's nachts schieten flarden van mijn jeugd door de duisternis. Dan zie ik weer Fabrieksstad met zijn brave wantrouwige bewoners, de harde werkers, de stinkende boeren, de loerende burgers, de vinnige wijven en de stiekeme kindertjes met de snottebellen. En de taal! Als ik die mummelende, wantrouwige, boerse, platte, onuitgesproken klinkende taal hoor, ruik ik weer de mest, de kippen, de koeiestront, de melkfabrieken, en de vlagen roetige rook uit de tientallen gigantische fabriekspijpen. Ik en mijn moeder woonden er enkele jaren tijdens de oorlog. Van mijn vader weet ik niet meer dan dat het een onbevreesde en onvervaarde avonturier was, oorlogscorrespondent en ontdekkingsreiziger. Hij was een van de eersten die Egypte, Klein-Azië, Perzië, Soudan-Française, de Balkan, de steppen, woestijnen en poesta's in trok, te voet, per fiets of per trein en daar dan maandenlang tussen de autochtone bevolking leefde, er boeken over schreef (die nooit zijn uitgegeven omdat na de oorlog alle grenzen zijn veranderd) en te gast is geweest bij sjeiks, koningen en premiers op de halve wereldbol.

Hij was Boogschutter, bijna twee meter groot en twee keer getrouwd geweest. Mijn moeder heeft hij meegenomen van een reisje naar de Balkan, zij werd zijn derde vrouw. Hij bleef drie maanden lang weg zonder iets van zich te laten horen. Hij deed de boodschappen omdat mijn moeder de taal niet sprak, en dan kreeg ze tien weken later een kaartje uit Albanië met de beste wensen, en dat ie gauw weer terug kwam. Het enige wat Senior naliet was een grote

zeemanskist vol met foto's uit alle delen van de wereld. Later mocht ik op zondagen als ik thuis was, na eerst m'n handen te hebben gewassen, de hele middag naar de foto's en platen uit de kist kijken; mijn moeder luisterde dan naar het belcantoprogramma. Hij was een van de eerste niet-Spaanse stierenvechters. In de kist lagen tientallen met de hand gekleurde foto's van torero's, aan hem opgedragen. Van hem persoonlijk bestaan er twee foto's: op de ene zit hij met een groepje naakte negers in de top van een kokospalm met een hakmes te zwaaien naar de fotograaf. De foto is zeer klein en bovendien nog tegen de zon in genomen, dus niet erg duidelijk. De tweede mocht ik vroeger nooit zien, later enkele tellen en tot slot heb ik hem gepikt. Daar staat hij tussen een groepje naakte negerinnen, vrolijk lachend met een brede grijns en zijn armen amicaal om de naakte vrouwen. Als een reus staat hij daar, en wat een grote tepels hebben die wijven. Zijn devies was: 'liever honderd gulden schuld dan vijf minuten verdriet,' (hij is dan ook met tienduizend piek schuld gestorven) en verder weet ik dat hij voor niemand uit de weg ging, altijd een grote bek had, direct met zijn vuisten klaar stond, niemand boven zich duldde, mijn moeder sloeg en mij een keer wilde wurgen, toen ik nog een baby was en huilde. De buurt moest mij ontzetten (in 'n deken wilde hij me smoren, de schoft, vertelde mijn moeder) en dat was voor hem weer 'n reden om enkele maanden op pad te gaan.

Toen ik twee was kwam een verpleegster uit het ziekenhuis mijn moeder halen omdat mijn vader aan het sterven was (hij lag er al een week, was neergestoken bij een vechtpartij met een paar boeren in zijn stamkroeg, maar wilde niemand zien). M'n moeder had hem willen bezoeken maar werd niet toegelaten. Zij hoorde in het ziekenhuis hoe mijn vader daar de beest uithing: doktoren trapte hij van zich weg, zusters sloeg hij de dienbladen met soep uit de handen, hij wilde alleen bediend worden door een jong Duits zusterkje (het moet een schoonheidje geweest zijn, dus had hij groot gelijk). Toen mijn moeder met de zuster meeging en in zijn kamer aankwam lag hij te ijlen en kwam om de paar minuten even bij. Door het gebrek aan medicamenten, nog enkele verwaarloosde tropische ziekten en alles bij mekaar ging hij nog geen uur later de pijp uit, zonder met mijn moeder gesproken te hebben. Hij verdomde het te accepteren dat ie dood moest. Toen een zuster mijn moeder zijn

kleren en bezittingen mee wilde geven, hij lag in katzwijn, richtte hij zich opeens op en begon als een bezetene de zuster en mijn moeder uit te schelden. Verplegers moesten er aan te pas komen om de stervende in het bed te houden. Toen een priester (het was een katholiek hospitaal) hem alsnog de Heilige Olie wilde toedienen, schold hij de man uit voor rotzak en kelerelijer en vroeg of ie maar op wilde sodemieteren met z'n rotzooi. Hij ging niet kapot, en dat zouden ze dan nog wel 's zien en als bewijs greep hij de priester stevig bij zijn toog en kwakte hem met één armzwaai door de ziekenkamer.

Buiten voor de deur stond een gewapende Duitse soldaat en eentje van de Sicherheitsdienst. Ze wilden hem ook ergens voor te pakken nemen maar mochten niet met hem spreken op doktersadvies. Wel kregen we thuis vaak van die moffen die dan opeens in de manuscripten van hem moesten kijken en zijn foto's in beslag namen (die hebben we ook nooit meer terug gezien). Hij ging dood als typisch voorbeeld van het aloude ras Vrijheid Blijheid.

3

Op een avond was er weer luchtalarm. Het gierde over de slapende stad. Loeiende sirenes en brandende vliegtuigen bepaalden de atmosfeer. Mamuszka pakte mij en gauw wat kleren en we stoven de tuin in, om naar de schuilkelders te gaan. Muren en heggen moesten we overklimmen om in de kelders van het hospitaal te komen. Angstwekkend gehuil over de stad en een rode vuurgloed verlichtte de horizon. We renden als gekken, ik had het koud, tot m'n moeder struikelde en in 'n doornstruik viel. Ik zag ontelbare mensen klimmen, rennen en klauteren, steeds weer die gierende bommen om en over ons heen en het langaanhoudende gefluit van de projectielen. Ik zag een paar burens en probeerde ze tegen te houden maar niemand wilde ons helpen. Iedereen rende door en zorgde voor z'n eigen hachje. En ik zag mijn moeder in de metershoge doornstruik worstelen om overeind te komen. Wanhopig begon ik te huilen (ik was net drie jaar) en klampte een man aan (op zwarte sokken, herinner ik me nog), die mijn moeder uit de struiken hielp, mij op z'n arm nam en mijn moeder ondersteunde tot aan de poorten van de schuilkelders. Ze was half bewusteloos en bloedde uit haar gezicht

en handen. Ze probeerde tegen me te glimlachen om me zodoende op m'n gemak te stellen en zei: 'iet ies nieks, janemaan, gar nieks,' in haar gebroken taaltje, maar ik voelde aan dat ze veel pijn had en begon ook te huilen.

Enkele dagen later, na het bombardement, had ze verschrikkelijk dikke armen, omdat ze met een haakpen de honderden doornen eruit gepeuterd had: we hadden geen geld voor de dokter. Ik was toen gek op mijn moeder en hield veel van haar.

Wanneer 's nachts het geratel en geloei van het luchtalarm kwam, gingen we naar de schuilkelders. Aan de overkant woonden aardige mensen (het bleek later dat het enesbejers waren) en daar gingen mijn moeder en ik vaak op visite. Ze hadden 'n dochttertje van mijn leeftijd en soms gingen we samen in bad in een grote teil, terwijl mijn moeder en haar ouders kaartten. In de schuilkelders zag ik ook voor de eerste keer mensen naaien, ik zag een meid liggen in d'r blote billen, er zaten allemaal putjes in haar witte weke vlees en een of andere kerel ging er boven op liggen hossen. Dat was toen we meer dan een dag in de kelders moesten blijven. Het was er stampvol en af en toe kreeg iemand een hysterische aanval en ging liggen huilen en schreeuwen; er kwamen dan 'n paar verplegers of zusters en die kalmeerden de boel. Toen die meid ging liggen neuken werden onmiddellijk alle kinderen met het gezicht naar de muur gekeerd en mensen maakten opmerkingen. Tot een paar oppassers erbij kwamen en de mensen separeerden. We zagen dat wel meer daar en iedere keer als ik aan m'n moeder vroeg wat dat nou voor spelletje was, zei ze dat dat heel erg vies was (en ik vond het ook wel vies, maar nog niet zo vies als peuren in je neus). Er woonden bij ons in de buurt een paar vieze wijven, die moesten op het laatst alleen met z'n allen in het stookhol, omdat ze zich niet netjes konden gedragen, en het was nog wel in een katholiek ziekenhuis. Toen fluisterden toch nog een paar zusters, die almaar door de raampjes van het donkere stookhol naar binnen gluurden, steeds tegen elkaar, maar wat ze zeiden hoorden we niet. Wel werd er vaak hard om gelachen.

4

In de oorlog sliep ik bij Mamuszka in bed. Het was een groot tweepersoonsbed. Als ik er alleen in lag deed ik koppetjeduikel en para-

chutistje. Naast het bed (of soms onder het kussen) stond een grote moker, een smidshamer. Die had mijn moeder als wapen, gelukkig alleen maar gebruikt om de grote treinkolen mee kapot te hakken. Toen er grote koude heerste en er geen kolen waren, gingen mijn moeder en ik met een kinderwagen naar het spoorwegemplacement. Midden in de nacht, als je allang niet meer op straat mocht. In het prikkeldraad zaten grote gaten, want iedereen jatte zo zijn kolen. Ik kroop dan door het prikkeldraad en gaf de grote klompen kool door aan mijn moeder, die ze in de kinderwagen legde. Tot we een heleboel hadden en dan gingen we weer naar huis, het was een uur lopen naar dat station. Ook was het zeer gevaarlijk wat wij daar deden want de moffen hadden bewapende wachten met bloedhonden, en helle schijnwerpers draaiden over de grote zwarte massa, maar ik kroop over de kolen en mijn moeder ging zich verstoppen.

Eén keer zijn we aangehouden, het was toen ook pikdonker en steenkoud buiten (als het koud was hoefde je niet bang te zijn voor de moffen want die zaten toch lekker bij de kachel) en we waren alweer op weg terug toen opeens vlak voor ons een lantaarn aanflopte en iemand mijn moeder ondervroeg. Gelukkig was het een goeie Nederlandse wacht, die ons weer liet gaan. Want als voorbeeld voor de kolendieven hadden de moffen op één nacht vier mannen en 'n vrouw gepakt, ze doodgeschoten en in het prikkeldraad gehangen. Toen zijn we er ook maar niet meer naar toe gegaan.

Thuisgekomen maakten we de kachel aan en die bleef dan eindeloos doorgloeien op de brokken steenkool. In het donker, in de heerlijke warmte zaten wij op de versleten mat. Bij het schamele rosigge licht dat uit de asla van de kachel gloeide, aten wij dan de moeilijk verkregen aardappels (twee aardappels ruilen voor een grote brok kool) die we poften in de hete kolenas. Voorzichtig de schilletjes eraf pellen, ze in 'n stukje vet dompen en met wat zout erop smaakte het als de heerlijkste maaltijd. Zo brachten wij de dagen door.

5

Toen er helemaal niets meer te vreten of te versieren was, ging Mamuszka bij 'n boer werken, ergens op het platteland, als huishoudster-intern. Die boer was een verschrikkelijke vieze stinkerd.